

Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła,
red. J. Krukowski, M. Sitarz, K. Dziub, Lublin:
Wydawnictwo Naukowe KUL 2010, ss. 219.

Każdego roku Stowarzyszenie Kanonistów Polskich organizuje konferencję naukową. Recenzowana pozycja jest owocem takiej konferencji pt. *Zagadnienia międzywyznaniowe w realizacji misji uświęcającej Kościoła*. Została ona poświęcona problematyce ekumenicznej dotyczącej uczestnictwa wiernych chrześcijan – należących do Kościoła katolickiego i do innych Kościołów – w sprawowaniu i przyjmowaniu sakramentów świętych, czyli środków uświęcenia ludzi, ustanowionych przez Chrystusa i powierzonych Kościołowi, aby udzielał ich wiernym. Problematyka ta jest bardzo szeroka i skomplikowana. Jak stwierdził ks. prof. dr hab. Józef Krukowski w słowie na rozpoczęcie konferencji: „Regulacje prawne w tej materii, jakimi są normy dotyczące współdziałania wiernych różnych Kościołów w sakramentach świętych, muszą być oparte z jednej strony na poszanowaniu prawa człowieka do wolności sumienia i religii, a jednocześnie z drugiej na pogłębionym poznaniu prawdy objawionej o sakramentach duchu dialogu”. Jednocześnie jest potrzebny duch otwarcia się Kościoła katolickiego oraz innych Kościołów na wprowadzanie nowych regulacji prawnych w tej dziedzinie na zasadzie poszanowania wzajemności stron (s. 8).

Książka wydana przez Towarzystwo Naukowe KUL składa się z jedenastu artykułów. W pierwszym z nich abp Francisco Coccopalmeiro (przewodniczący Papieskiej Rady do spraw Tekstów Prawnych) podejmuje temat: „*Communicatio in saris*” – *uczestniczenie katolików z ochrzczonymi niekatolikami w aktach kultu Kościoła katolickiego*. Autor w artykule zwraca uwagę na jeden tylko aspekt bardzo złożonego zagadnienia, jakim jest *communicatio in sacris*, a mianowicie to, co odnosi się do prawa uczestniczenia w rzeczywistościach kultu Kościoła katolickiego, zwłaszcza w sakramentach, a przede wszystkim w Eucharystii. Po omówieniu natury i funkcji rzeczywistości kultu (s. 10-12), arcybiskup omówił, na czym polega komunika kościelna (s. 12-18). W dalszej kolejności Autor zdefiniował komunię kościelną pełną i niepełną. Ta pierwsza to komunika, jaką zachowuje dana osoba z Kościołem dzięki wymaganiom komunii posiadanym w całości, czyli wszystkim i jednocześnie. Komunika kościelna niepełna to taka, jaką dana osoba zachowuje z Kościołem z powodu występowania jednego lub więcej wymagań, a utraty innych (s. 20). Interesującej odpowiedzi udziela abp Coccopalmeiro na pytanie, co znaczy mieć prawo do przyjmowania Eucharystii.

Otóż hierarcha kościelny stwierdza: „Przyjmowanie Eucharystii oznacza bycie w komunii z Chrystusem dzięki łasce uświęcającej i w pełnej komunii z Kościołem. Zdolność przyjmowania Eucharystii ma osoba i tylko osoba, która jest w komunii z Chrystusem i w pełnej komunii z Kościołem. Taki akt udzielania-przyjmowania urzeczywistnia komunie osoby z Kościołem i jednocześnie ukazuje tę komunie” (s. 29). Na zakończenie Autor omówił temat utraty prawa do uczestnictwa w rzeczywistościach kultu: utratę prawa do uczestnictwa w sakramentach i utratę prawa do uczestnictwa w pozasakramentalnych rzeczywistościach kultu (s. 30-31).

Bp prof. dr hab. Tadeusz Pikus, przewodniczący Rady Episkopatu Polski do spraw Ekumenizmu, przedstawił artykuł zatytułowany: *Zagadnienia związane z realizacją misji uświęcającej Kościoła w pracach Rady do spraw Ekumenizmu Konferencji Episkopatu Polski*. Wykładowca UKSW zaprezentował ekumeniczne inicjatywy podejmowane z racji misji uświęcającej Kościoła, ze szczególnym uwzględnieniem małżeństwa chrześcijańskiego osób o różnej przynależności wyznaniowej. Autor na wstępie ukazuje zagadnienie uświęcającej misji Kościoła (s. 33-36), a następnie – na tej podstawie – przedstawia niektóre osiągnięcia ekumeniczne w tym zakresie (s. 36-38). Na szczególną uwagę zasługuje punkt, w którym bp Pikus prezentuje projekt deklaracji małżeństwa chrześcijańskiego osób o różnej przynależności wyznaniowej. Ta wersja deklaracji z 9 marca 2009 r. omawia to, co jest wspólną nauką o małżeństwie, i to, co je różni. I tak np. wspólnie nauczamy, że małżeństwo nie jest instytucją tylko ludzką; jest odzwierciedleniem miłości Boga objawionej w Jezusie Chrystusie; jest obrazem przymierza Boga z jego Ludem; jest z ustanowienia Bożego związkiem mężczyzny i kobiety; wyraża jedność życia obojga małżonków; domaga się wierności; związek małżeński chrześcijanie zawierają na zawsze; jest otwarte na życie; jest powołane do wychowania dzieci w duchu Ewangelii. Jest też odmienna nauka o małżeństwie, która dotyczy sakramentalności, ważności i godziwości zawarcia sakramentu, nierozzerwalności, przekazywania życia i regulacji poczęć (s. 41-43). W konkluzji Autor stwierdził, iż ustalenia ekumeniczne mogą nieść pomoc konkretnym ludziom w rozwoju ich sumiennego życia, przynależności wiary i pełniejszego uczestniczenia w świętości Boga poświęconego miłością małżeńską i rodzinną.

O. prof. dr hab. Bronisław W. Zubert OFM w artykule pt.: *Prawo do sakramentów świętych*, po uwagach wstępnych, gdzie przedstawił zarys historii rozwoju prawa kościelnego regulującego udzielanie i przyjmowanie sakramentów (s. 49-50), skupił się na normie fundamentalnej zawartej w kan. 213 KPK. Prof. Zubert stwierdza, że prawo do sakramentów jest kontynuacją prawa każdego człowieka do chrztu i pozostaje w logicznej relacji do obowiązku szukania prawdy, a także do obowiązku

i prawa przyjęcia poznanej prawdy oraz jej zachowywania. Postanowienie kan. 213 jest bardzo ogólne, stąd w relacji do poszczególnych sakramentów obowiązują przepisy bardziej szczegółowe, uwzględniające odmienne sytuacje prawne wiernych (s. 56). W ostatnim punkcie Autor omawia ograniczenia prawa do sakramentów. Wierny proszący o sakramenty musi spełniać następujące warunki: właściwa prośba (składają się na nią okoliczności czasu, miejsca i kompetentnego szafarza), odpowiednia dyspozycja oraz brak zakazu prawnego (s. 57-62). W konkluzji o. Zuberstwierdził, iż dyspozycje prawa co do dopuszczania do sakramentów są jednoznaczne, a zarazem bardzo elastyczne i humanitarne, co pozwala realizować podstawową zasadę prawa kanonicznego: *salus animarum in Ecclesia suprema semper lex esse debet* (kan. 1752).

Następny artykuł: „*Communicatio in sacris*” w ustawodawstwie i praktyce Kościoła łacińskiego na Białorusi jest autorstwa ks. bp. Antoniego Dziemianko. Bp Dziemianko – Sekretarz Generalny Konferencji Biskupów Katolickich Białorusi – najpierw omawia prawosławne rozumienie sakramentów (s. 65-68), a następnie przechodzi do zagadnień wiary i praktyk prawosławnych (s. 69-70). W dalszej kolejności podaje interesujące tabele: liczbę wspólnot na Białorusi, liczbę duchownych w religijnych wspólnotach na Białorusi, dane o obiektach kultu religijnego wspólnot (s. 71-73).

Bp dr Artur Miziński – adiunkt Katedry Kościelnego Prawa Procesowego na KUL – prezentuje artykuł: „*Communicatio in sacris*” w ustawodawstwie i praktyce Kościoła łacińskiego w Polsce. Na wstępie omawia definicję *communicatio in sacris* (s. 75-76) oraz rozwój historyczny uczestnictwa w kulcie liturgicznym lub w sakramentach innego Kościoła lub wspólnoty chrześcijańskiej (s. 76-89). Następnie biskup pomocniczy z Lublina prezentuje zagadnienie *communicatio in sacris* w Kościele w Polsce. W Kościele partykularnym biskup diecezjalny, synod biskupów i konferencje episkopatu zostali wyposażeni w możliwość tworzenia prawa także w tej kwestii. Wśród zagadnień uregulowanych przez Konferencję Episkopatu znajdują się jedynie kwestie dotyczące wzajemnego uznania ważności chrztu świętego (s. 91-93) oraz małżeństw mieszanych (s. 93-95). W konkluzji bp Miziński stwierdza, że Konferencja Episkopatu nie skorzystała z przysługującego jej uprawnienia i nie zajęła się kwestią *communicatio in sacris* w sensie ścisłym (s. 96).

Trzy kolejne artykuły dotyczą zagadnienia *communicatio in sacris* we Francji, w Republice Czeskiej oraz na Słowacji. Prof. dr Jean-Paul Durand OP przytacza przypadek pastora Jana Marka Violleta, który wyraził zdziwienie: „Czy nasi chrześcijanie, w przypadku ich dobrowolnej prośby, mogą rzeczywiście wyrażać przeżywanie tej samej wiary i jednocześnie być podzieleni w tym, między część kalwińską z jednej strony

i część rzymską z drugiej” (s. 99). Prof. dr hab. Damian Nemeč OP najpierw omówił sytuację wyjściową na początku 1990 r., a następnie przedstawił konkretne dokumenty, takie jak: umowy dotyczące uznania chrztu, instrukcje do spraw małżeństw mieszanych oraz instrukcję do spraw *communicatio in sacris* (s. 104-108). W konkluzji profesor z Ołomuńca stwierdza, iż w Republice Czeskiej jest bardzo mało przepisów dotyczących *communicatio in sacris*. Wreszcie ks. dr Józef Marcin w swoim artykule prezentuje najpierw ogólną charakterystykę ekumenizmu na Słowacji, a w dalszej części podejmuje kwestie ważności chrztu, potrzebę określenia stanowiska Konferencji Biskupów Słowacji odnośnie do ważności chrztu udzielanego w chrześcijańskich wspólnotach niemających pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim (s. 111-112). W dalszej części sędzia Sądu Metropolitalnego w Koszycach prezentuje obowiązujące przepisy ekumeniczne Kościoła katolickiego dotyczące Kościoła prawosławnego na Słowacji (s. 115-116) oraz stosunek Kościoła prawosławnego do innych Kościołów według prawa kanonicznego Kościoła prawosławnego (s. 117-120). Ks. Józef Marcin kończy artykuł stwierdzeniem, że na Słowacji ekumenizm rozwija się, choć wolniej niż na innych terenach (s. 125).

Kolejny artykuł autorstwa prof. dr. Janusza Kowala SJ pt. *Rozwiązanie małżeństwa niesakramentalnego na korzyść wiary* ukazuje – w pierwszej części – władzę Kościoła nad niesakramentalnym węzłem małżeńskim (s. 129-135), a w drugiej – przepisy materialne i normy proceduralne dotyczące tego zagadnienia (s. 135-140). Z pewnością okażą się one pomocne dla pracowników kurii i sądów kościelnych.

Ks. prof. dr hab. Wojciech Góralski prezentuje artykuł: *Zawarcie małżeństwa między katolikiem i niekatolikiem ochrzczonym w KPK z 1983 r. oraz w KKKW*. Ten najobszerniejszy artykuł (s. 145-194) składa się z trzech części. W pierwszej zatytułowanej *Określenie stron zawierających małżeństwo mieszane w KPK i w KKKW w kontekście szerszego otwarcia ekumenicznego KKKW* Autor prezentuje najpierw określenie stron zawierających małżeństwo, a następnie uznawanie prawa małżeńskiego Kościołów i wspólnot kościelnych niekatolickich w KKKW. W drugiej części *Zakaz zawierania małżeństwa mieszanego i uchylenie zakazu* prof. Góralski omawia warunki uchylenia zakazu (s. 157-162) oraz kompetencje Konferencji Episkopatu (KPK) oraz własnych synodów (KKKW) (s. 162-165). W trzeciej części: *Forma zawarcia małżeństwa mieszanego*, Autor prezentuje zasadę generalną, określającą formę zawarcia małżeństwa mieszanego (s. 166-171), warunki dyspensy od formy kanonicznej (s. 171-179) oraz zagadnienie zakazu stosowania podwójnej formy zawierania małżeństwa (s. 179-182). W ostatniej, czwartej części: *Opieka duszpasterska nad małżonkami i ich dziećmi w małżeństwach mieszanych*, prof. UKSW omawia zjawisko małżeństw mieszanych

z perspektywy pastoralnej. Problemy pastoralne, ich specyfikę, można dostrzec w ustawodawstwie partykularnym. Problem ten rodzi konieczność braterskiej współpracy między Kościołami i wspólnotami chrześcijańskimi.

Ostatni artykuł zaprezentowany w książce jest autorstwa ks. prof. dr. hab. Leszka Adamowicza pt. *Forma prawna zawarcia małżeństwa mieszanego wyznaniowo*. Prawo do zawarcia małżeństwa na podstawie prawa naturalnego ma każdy człowiek. Oficjał Sądu Metropolitalnego w Lublinie prezentuje na wstępie źródła prawne, wśród których znajdują się m.in.: *Dignitas connubii*, motu popio Pawła VI *Matrimonia mixta*, Katechizm Kościoła Katolickiego. W dalszej kolejności Autor podejmuje zagadnienie obowiązywalności katolickiej formy prawnej. Katolicka forma prawna musi być zachowana *ad validitatem*, jeśli małżeństwo zawiera przynajmniej jedna strona spełniająca pewne warunki, a więc dotyczy to zarówno zawarcia małżeństwa przez dwoje katolików, katolika z ochrzczonym niekatolikiem, katolika z ochrzczonym formalnym odstępca od Kościoła katolickiego i katolika z osobą nieochrzczonej, niezależnie od jej stosunku do wiary w Boga (s. 200-201). W ostatniej części zaprezentowane są niektóre problemy szczegółowe. W tych szczegółowych zagadnieniach, związanych formą prawną zawarcia małżeństwa mieszanego, należy zwrócić uwagę – według ks. Adamowicza – na następujące: możliwość udziału diakona w małżeństwach katolickowschodnich, świadkowie – niekatolicy, forma liturgiczna i dopuszczenie do Komunii eucharystycznej, kompetencje do przygotowania do małżeństwa (s. 204-215).

Sądzę, że powyższa publikacja jest bardzo aktualna. W kancelariach parafialnych duszpasterze coraz częściej spotykają się z pytaniami i problemami dotyczącymi *communicatio in sacris*. Przedstawione artykuły dotyczące trudnej, ale bardzo doniosłej problematyki stosunków ekumenicznych w zakresie sprawowania misji uświęcającej Kościoła, z pewnością okażą się pożyteczne w pracy dydaktycznej i duszpasterskiej.

Ks. Robert Kantor